

I frimærkeserien »Truet flora« har Naur Klint bl.a. tegnet engblommen. På siden overfor: Blomster og frugter af ridderspore. (ES).

æggeblomme Viborgeggen, smørblomst Turø, SSjælland, kobolle N og ØSjælland, smørbolle ØSjælland; kourt ØSjælland, Bogø ved Møn, koklokke N og MSjælland; kavelot o.lign. Jylland, sml. kabbeleje s. 178; Frejas guldrose 1870ff vist kun litterært.

To gule kugler i Vejby-Strib kommunes våben 1939ff står for store engdrag med bl.a. denne blomst.

689 2,738-41.

DEKORATION, TALEMÅDE

Pinseældrag binder unge piger en krans af engblommer til at hænge over døren på gården, hvor der skal holdes gilde (Falster, VJylland; 1), til pinse strør man engblomme og grønne blade på gulvene (Fyn; 2) og smykker gravene med disse blomster (ØJylland; 3). Pigerne går i engene og plukker kavelotter til kranse til deres madmor, mor eller kæreste (Mors; 4), det er en yndet buketblomst til søndage og særlige lejligheder (SJylland; 5). Engblommer stilles ofte i vaser.

Mellem alle engenes skønne blomster er engblommerne de mest beundrede og de mest efterstræbte. I tusindvis føres de til torvs og sælges videre i bundter på gader og stræder ... som små bleggule roser lyser de i solen, kommer som en hilsen fra barndommens store, stille enge (6).

Om dårlige høstkarle hed det i Vendsyssel: kavelotleger sagde til smær (kløveren): så du ikke en swiser (letbetet, omløbende person) her? I

går stod jeg for falden fod, i dag står jeg i min egen rod, jeg er mægtig her (7).

Blomsterne kan give farve til akvareltegninger (8).

LITTERATUR: (1) 161 1906/23:2565; (2) 488g 4,19,45; 159 1930,117; (3) 161 1906/23:2224; (4) 634 12306; (5) 634 12857; (6) 462 38; (7) 488f 3,122; (8) 1005 25/5 1907.

PROSA OG POESI

Engblommerne er friske og gule som nykærnet smør *Sophus Bauditz* (1), de lukkede kuglerunde hoveder er kyske som den fulde, gule måne *Christian Elling* (2).

Engblommen hang, en udbrændt klode med flammen gemt i spidse frø *Valdemar Rørdam* (3). Engblommelamper tændes på enge og lyser mildt omkring vibernes senge *A. J. Gejlager* (4).

LITTERATUR: (1) 51 8; (2) 213 85; (3) 789p 18; (4) 297b 26.

Ridderspore, *Delphinium*

Korn-Ridderspore, *Delphinium consolida*, har 15–30 cm høje stængler med udspærrede grene og i juni–juli klaser af uregelmæssige blå blomster med lang nektarspore (bagerste bægerblad); forhen et hyppigt ukrudt i vintersæden, navnlig i landets sydlige egne.

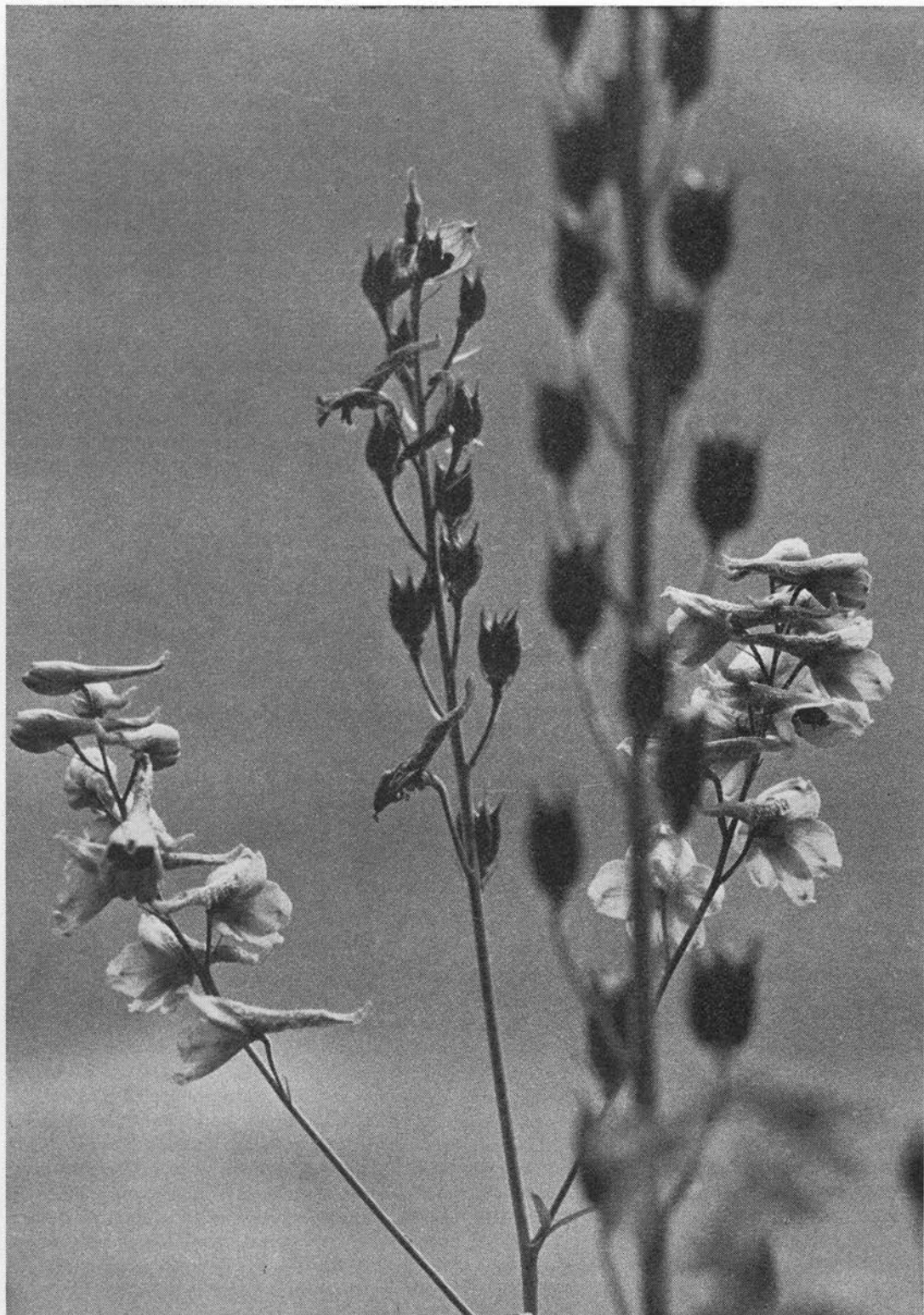
Mange arter, krydsninger og varieteter af *Delphinium* er fra gammel tid blevet dyrket som prydplanter, de enkle eller dobbelte blomster havde allerede medio 1600-t så mange farver, at det »næppe kan beskrives af nogen«, de blev også dyrket i urtepotter og skulle sås ved fuld-måne (1).

Ridderspore 1543ff fra tysk.

KORN-RIDDERSPORE: *hanespore* 1648–1856, *blå hanefod* 1648–1772, *lærkespore* 1820, *vibetop* og *blå tøfler* Lejre, Sejro o. 1870, *vild akeleje* Sønderjylland o. 1870 (3), *oldemors lue* (= hue) SVJylland (2).

Riddersporer i haver: *englekærre* SJylland o. 1880, børn har måske omdannet blomsten til et køretøj, sml. stormhat s. 186, *unge karle* 1912, *biblumme* Sønderjylland, sået som bifoderplante, *kejsertop* Bogense, *blå skoblumst* Fyn, *jomfruer* Borre Møn (3).

Delphinium staphisagria er hjemmehørende i

Sydeuropa og har violette og hårede blomster: *stafisager* begyndelsen af 1400-t til o. 1800, af græsk staphis + agrios 'vild rosin', blade og blomster minder fjernt om vinstokkens; *luseurt* begyndelsen af 1500-t til 1820, frøene anvendt mod lus o.a. skadedyr, jf. nedenfor og *prakkerlus* 1764,1891; *musepeber* 1768,1820, *rottepeber* 1820 (3).

LITTERATUR: (1) 81 1647,80; 697 1648,186; (2) 634 13933; (3) 689 1, 474-77.

LÆGEMIDLER

Indgår i et hostemiddel (begyndelsen af 1400-t; 1) og et gurglevand mod »nedfalden« drøbel, vandafkog drikkes for vattersot, mælkedekokt mod diarré (1533; 2). Destilleret vand af blomsterne anvendes ofte for svækket syn, drukket eller som omslag kan det »læske al ind- og udvortes hede« (1546ff; 3). Destilleret vand af blomsterne, heri oplødt roser eller tilsat rosenvand, lægges som omslag på betændte øjne (1648; 4). Knuste frø kogt i brændevin anvendes til tandbehandling (5). – Ridderspore nævnes blandt midler for hestens forfængenhed og negl i øjet (keratitis) (6).

Korn-ridderspore (urten) er anført i farmakopeen 1772,39.

Frøene af *Delphinium staphisagria* knuses til røgelse, blandes med olie eller med kviksølv, olie og eddike til salve mod hoved- og kropslus (1533; 2), de kan også sys ind i klæderne (7) og anvendes til kreaturvask for lus (5). Under 2. verdenskrig blev planten forsøgsdyrket til et præparat mod utøj (8).

LITTERATUR: (1) 15 40; (2) 703 3a,15b,37a,42b; (3) 841 1577,74; (4) 697 186; (5) 82 86,88; (6) 83 27; (7) 488o 240; (8) 635 23/4 1944.

ANDEN ANVENDELSE

Med *hanefod* kunne en bisværn fastholdes til kuben (1). Planten blev dyrket for at fange sommerfugle i blomsterne (2).

Korn-riddersporens blomstersaft gav et grønt blæk (3), farvede med alun himmelblåt og blev blandet i konfekt; de tørrede blomster drøjede tobak (3,4).

LITTERATUR: (1) 328f 2,129; (2) 182 4.1,1806,364; (3) 696 1761,163; (4) 576 4,1799,406,414; 398 1806,519f.

PROSA

Der er noget fjernt og fremmed over dem, de

leder tanken hen på andre egne, på det blå Middelhav og den klare rene luft over høje, snedækkede bjerge. De gemmer en rigdom af farvepragt i sig, de kan være så tindrende blå og kolde som poleret metal, så luftige, lysende, bløde som den skønneste sommerhimmel og så fløjelsblå, tunge som ingen anden blomst. De kan changere i rosa, lilla og grønt som opaler eller perlemor, være så isnende kolde og livløse som rimfrost på grene, og de kan være silkebløde som havet en stille sommeraften. Der findes ingen skønnere blå blomst end Delphinierne *Jens K. Jørgensen* (1). Den nuancerer blidt i talrige himmelfarver, fra arktisk gulgrøn til tropisk natblå, i mange tilfælde med de lidt kvælende nuancer understreget, som præger himlen bag en vulkan i udbrud, mauve og drap med træt-kære lilla schatteringer og skygger. Mange af dem har skær og spil, som en sølle nordbo ellers kun kender fra indersiden af dybhavets muslinger *T. Vogel-Jørgensen* (2).

Den er bedets solist i 2. afdeling af staudernes sommerkoncert »Rhapsody in Blue« – en skala i blåt fra den dybeste blå bas til den lyse diskant, fra violet til det skæreste, reneste blå, som kun himlen selv kan konkurrere med. Blomsterne kryber tæt opad den lange stængel som et mylder af sommerfugle, og hver enkelt lille vinge tilbagekaster lyset med et fluoriserende og opaliserende skær som det fineste perlemor ... riddersporen hører til aristokraterne *Bodil Friis Nielsen* (3).

LITTERATUR: (1) 587 13,1920,26; (2) 64 14/6 1949; (3) 455 3/9 1950.

Akeleje, *Aquilegia vulgaris*

De store blå blomster har 5 kræmmerhusformede kronblade hver med en krum nektarspore. Vildtvoksende på Bornholm, andetsteds hist og her forvildet fra haver. Såvel denne art som andre arter med røde, hvide eller spraglede blomster og lange sporer er populære prydpalnter. *Akeleje* o. 1450ff (ackeleya, 1633 obeley) måske til latin *aquileus* 'vandsamler', mere sandsynligt af *aculeus* = spore; *blå klokker* o. 1450-1772, *Sundeved, klokker* 1648ff, SSlesvig, Fyn, Tåsinge, Ærø, Falster, *klokkeblomst* ØFyn, V-Lolland, *oldemors nathue* SVJylland, *femfingerblomst* Ålborg efter de fem sporer, sml. *fingerbøl* bd. 4; *Vor Frues handsker* Ålborg; *galilæer* Turø, vel forvanskning af *Aquilegia*.

689 1,106; 107.